

۱۱۱۹

دانشگاه تهران

دانشکده بهداشت

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی (M.S.P.H.)

در رشته: آموزش بهداشت

موضوع:

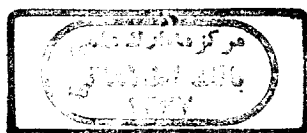
طریقه آموزش بهداشت و تنظیم خانواده در روستا با توجه به فرهنگ

روستائیان

نگارش:

ایوب سهرابی مارالانی

سال تحصیلی ۱۳۵۰ - ۵۱

۱۱۱۹

تقدیم به : _____

استاد عالیقدر سرکارشانم دکتر بهین دخت نویدی کسمائی
که بانهایت لطف و صمیمیت روشنگر فکر من در انجام نگارش این
پایان نامه بوده اند و با قبول زحمت راهنمایی این رساله را
بعهد گرفته و با دقت و دوراندیشی خاص خودشان کمکهای
ارزنده باینجانب ارزانی داشته اند .

فهرست مندرجات

صفحه	فصل اول
۱-۴	علت انتخاب موضوع
۴-۶	مشکلات موجود
۶-۱۲	جمعیت دنیا و رشد سریع آن
۱۲-۲۹	نتایج افزایش جمعیت
۲۰-۲۲	وضع جمعیت در ایران و رشد سریع آن
۲۴-۲۷	خصوصیات جمعیت ایران
	فصل دوم
۲۷-۳۴	وضع جمعیت روستایی ایران
۳۴-۳۷	پیشروی ازدواج در روستاها
۳۷-۳۸	وضع جمعیت و اقتصاد در روستا
۳۸-۳۹	نتایج مهاجرت روستائیان
	فصل سوم
۳۹-۴۰	انواع آموزش

طریقه های آموزش ارادی بهداشت و تنظیم خانواده در روستا ۴۱ — ۴۰

اصولیکه هنگام ایجاد ارتباط رودر رو باید برای توسعه برنامه

های آموزش روستائیان در نظر گرفت ۴۶ — ۴۱

از پنه کسانى برای آموزش بهداشت و تنظیم خانواده در روستاها

استفاده گردد . ۴۸ — ۴۶

طریقه اجرای آموزش بهداشت و تنظیم خانواده در روستا ۵۰ — ۴۸

طریقه استفاده از وسایل ارتباط جمعی در روستاها ۵۳ — ۵۰

روزنامه و مجلات ۵۵ — ۵۳

تلویزیون ۵۶ — ۵۵

رادیو ۵۷ — ۵۶

خلاصه بزبان فارسی

خلاصه بزبان انگلیسی

منابع و مآخذ

فصل اول

علت انتخاب موضوع

رشد جمعیت نه تنها عامل مهمی است که توجه بآن برای رسیدن به هدفهای -
 اقتصادی و پیشرفتهای اجتماعی کاملاً ضروری است . بلکه هم‌آهنگی ابعاد خانواده
 با امکانات لازم جهت زندگی راحت افراد آن . و تنظیم تعداد فرزندان متناسب با
 توان اقتصادی . جسمانی و روانی والدین برای پرورش صحیح آنان یک مسئله
 اساسی و وظیفه انسانی و حق بشری است که والدین برای رفاه و خوشبختی خانواده
 از یک طرف و دولت‌ها بجهت وظیفه‌ای که در آگاه نمودن مردم و رفاه اجتماعی دارند از
 طرف دیگر باید بآن توجه نموده و احساس مسئولیت نمایند . رشد نسبی جمعیت در
 جهان و ایران بیشتر در روستاهاست بنابراین اثر این پدیده در نهادهای مختلف -
 اجتماعی و اقتصادی . فرهنگی . کشاورزی . بهداشت مورد بررسی قرار گرفت -
 و برای بدست دادن یک راه صحیح و عملی دولت‌ها برنامه‌های بهداشت و تنظیم
 خانواده را بعنوان یک برنامه اساسی و ضروری جهت کنترل موالید و تنظیم ابعاد خانواد
 در رسیدن به هدفها و مقاصد عالی و پیشرفت اجتماعی انتخاب کرده اند کشورها با توجه
 با آماریکه عرضه خواهد شد با مسائل مهم حیاتی مواجه است که مهمترین آنها مسئله -
 تاءمین مواد غذایی بکارگرفتن بیکاران . بیکار با بیسوادی .

تاءمین بهداشت و بطور کلی مسائل مربوط به نیروی انسانی میباشد .

در طی سالهای اخیر در نتیجه رشد سریع اقتصادی و مراقبتهای دقیق بهداشتی و -
 پزشکی بر طول عمر مردم افزوده شد و نیز در میزان مرگ و میراطفال کاهش قابل ملاحظه‌ای پدید
 وجود.

آمده است کاهش مرگ و میر و ثابت ماندن مؤلفه موجب بالا رفتن نرخ افزایش
رشد جمعیت گشته است. رشد نامتناسب جمعیت بطور قطع اثر نامطلوبی
بر روی رشد اقتصادی خواهد داشت و این خود نه فقط از نظر پیشرفت اجتماعی
و اقتصادی مملکت نامطلوب خواهد بود بلکه بطریق اولی رفاه خانواده ها نیز مختل
خواهد بسود خانواده هسته اصلی هر اجتماعی را تشکیل میدهد چنانچه خانواده
ایز نعمت سلامت و آرامش و آسایش برخوردار نباشد اساس آن متزلزل میگردد و در -
نتیجه اجتماع نیز دستخوش عدم تعادل میگردد.

مسائل متعددی که گریبانگیر بسیاری از خانواده های روستایی و شهرنویست نظیر
فقر بیسودی و بیماری و نظایر آن غالباً ناشی از متناسب نبودن امکانات و مقدرات
خانواده یا تعداد افراد آن میباشد.

خوشبختانه امروزه از طریق برنامه های بهداشت و تنظیم خانواده این امکان و فرصت
به خانواده ها داده شده که بتوانند با توجه به تمایل و امکانات خود در مورد تعداد
فرزندان و زمان تولد آنان تصمیم بگیرند.

در کشور ما نیز نظر به توجه خاص به امر تامین رفاه خانواده ها و نیز به دلیل رابطه
انکار ناپذیر رشد و جمعیت با توسعه اقتصادی و اجتماعی به اجراء و تصمیم برنامه های
بهداشت و تنظیم خانواده در روستاها و شهر اهمیت خاصی داده شده و فعالیتها ^{زیاری}
در این زمینه در دست اجراء میباشد.

اهمیت موضوع بهداشت و تنظیم خانواده چه از نظر رشد اقتصادی و چماز نظرسر
 تامین رفاه خانواده ها ایجاب مینماید که برنامه بنحوی هرچه موثرتر و موفقیت آمیزتر
 توسعه یابد و خدمات لازم بصورتی مستمر و مداوم و بسهولت در اختیار شهریان -
 بخصوص روستائیان قرارگیرد . و چون برای رسیدن باین موفقیت مسائل و مشکلات
 متعددی وجود دارد . بنا براین هرگونه مطالعه در زمینه طریقه آموزش و نتایج حاصل
 از اجرای این برنامه در جهت بهبود رویه و رفع نواقص موجود مفید و موثر جلوه میکند .
 نگارنده نیز به دلیل اعتقاد به فواید و مزایای این برنامه و ضرورت اجرا آن عنوان -
 پایان نامه خود را . طریقه آموزش بهداشت و تنظیم خانواده در روستاها با توجه
 بفرهنگ روستائیان . انتخاب نموده ام .

مشکلات موجود

قبل از طرح مشکلات و مسائل مختلفی که در راه اجرای برنامه های بهداشت و تنظیم

خانواده در ایران وجود دارد لازمست هدفهای این برنامه تشریح و تبیین شود .
 هدف اساسی از اجراء برنامه های بهداشت و تنظیم خانواده در ایران تأمین سلامت و بهداشت جسمی و روانی و رفاه اجتماعی و اقتصادی خانواده ها و در نتیجه رفاه اجتماع است . وسیله نیل به این هدف فراهم آوردن امکانات .
 تسهیلات و اطلاعات لازم جهت خانواده روستائیان و کمای به آنها به نحوی که بتوانند تعداد فرزندان خود را متناسب با امکانات و تمایل خود تعیین نمایند .
 هنگامیکه روستائیان بتوانند از برنامه بهداشت و تنظیم خانواده استفاده و از وجود آوردن فرزندان نا خواسته جلوگیری کنند این امر در میزان مولید نیز تأثیر کرده و از رشد نا متناسب جمعیت که خود موجب مشکلات اجتماعی و اقتصادی زیادی برای روستائیان مملکت است جلوگیری خواهد کرد . جهت نیل به منظور فوق در اجرای برنامه های بهداشت و تنظیم خانواده سازمان مربوطه و هدف اساسی برای خود در نظر گرفته است .

۱- جلب روستائیان و شهری ها به قبول برنامه های بهداشت و تنظیم خانواده و پی گیری آنها .

۲- تغییر در طرز فکر مردم روستایی و شهری نسبت به فواید داشتن خانواده کوچک و تغییر در سنن و معتقدات اجتماعی در این زمینه .

نیل به هدفهای ذکر شده فوق از طریق مشروحه زیر امکان پذیر تشخیص داده شده

الف - آموزش عمومی و آگاه کردن و معتقد نمودن هرچه بیشتر روستائیان نسبت به فواید اجراء این برنامه .

ب - فراهم آوردن خدمات در روستا و شهرها بوسیله سپاهیان بهداشت و رهبران مذهبی و سیاسی و تمام کارکنانیکه بنحوی از انحاء در روستاهای ایران فعالیت نمایند مشکلاتیکه برای رسیدن به این هدفها وجود دارد میتواند بشرح زیر باشد .

۱ - مسائل مربوط به معتقدات و آداب و رسوم و طرز فکر (عوامل فرهنگی . اجتماعی مذهبی)

۲ - نداشتن کادر آموزشی مورد نیاز خصوصاً در روستاها و شهرهای کوچک .

۳ - کمبود وسایل ارتباطی و عدم استفاده صحیح از این وسایل .

۴ - عدم انجام بررسی فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی لازم در زمینه میزان آگاهی و اعتقاد مردم نسبت به برنامه ها .

۵ - مشکل توسعه خدمات در سطح روستاها .

جمعیت دنیا و رشد سریع آن

یکی از مهمترین مسائل عصر حاضر مسئله افزایش نامتناهی جمعیت در جهان میباشد افزایش جمعیت بخودی خود امر تازه ای نیست زیرا جمعیت جهان همیشه سیر صعودی داشته است. نکته ای که حائز اهمیت میباشد مسئله سرعت افزایش است رشد سریع جمعیت جهان از پدیده های قرن حاضر خصوصا "نیمه دوم آن - میباشد افزایش سریع جمعیت نتیجه مستقیم ارتقاء سطح بهداشت و گاهش سریع میزان مرگ و میر آن میباشد از ۳۶۳۲ میلیون جمعیت فعلی بیش از دو - میلیارد آن در این قرن یعنی از ۱۹۰۰ تا کنون به جمعیت دنیا افزوده شده اند در صورتیکه از ابتدای تاریخ بشر تا اواسط قرن گذشته طول کشید تا جمعیت جهان به یک میلیارد نفر رسید در حال حاضر پیش بینی میشود که تا سال ۱۹۸۵ یعنی فقط ۱۵ سال دیگر جمعیت جهان ۴۹۳۳ میلیون و ظرف ۳۵ سال دیگر یعنی حدود سال ۲۰۰۵ جمعیت به دو برابر میزان فعلی بالغ گردد*.

مسئله رشد سریع جمعیت امری منحصر بکاملاکت خاص نیست بلکه مسئله ای جهانی و بین المللی است به همین جهت توجه مقامات دولتی و بین المللی را بخود جلب نموده است. کاهش قابل ملاحظه ای که در اوایل قرن بیستم در میزان مرگ

پایان نامه اورانوس فسائی نژاد . تحقیقی پیرامون مراکز بهداشت

و تنذیم خانواده سال ۱۳۴۹

ومیرا طفال حاصل شده باعث افزایش بی سابقه جمعیت دنیا گردیده است به نسبت زیاد مربوط به پیشرفت علم پزشکی و مهتر شدن شرایط اجتماعی و اقتصادی خانواده ها است . نکته مهم این است این افزایش جمعیت بیشتر در کشورهای در حال توسعه صورت می گیرد و نسبت این افزایش علی الخصوص در روستا بیشتر می باشد و گزارش سازمان ملل حاکی از این است که در حدود ۸۵ درصد افزایش جمعیت جهان تا پایان این قرن در نواحی در حال توسعه خواهد بود و در جدول زیر جمعیت جهان در سالهای ۱۹۳۸ تا ۱۹۶۵ و ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۵ به تفکیک مناطق به میلیون نفر نشان داده شده است .

مناطق	۱۹۳۸	۱۹۵۰	۱۹۶۰	۱۹۶۵	۱۹۷۰	۱۹۷۵	۱۹۸۰	۱۹۸۵
جمعیت جهان	۲۱۶۵	۲۴۸۴	۳۰۱۴	۳۲۸۹	۳۶۳۲	۴۰۲۲	۴۴۵۸	۴۹۳۳
کشورهای پیشرفته	۷۱۷	۷۵۱	۸۵۲	۱۰۳۹	۱۰۹۰	۱۱۴۷	۱۲۱۰	۱۲۷۵
کشورهای در حال توسعه	۱۴۷۸	۱۷۳۳	۲۱۶۱	۲۲۵۲	۲۵۴۱	۲۸۷۴	۳۲۴۷	۳۶۵۸

جدول فوق مبین این است افزایشی که در جمعیت جهان بین سالهای ۱۹۳۸ تا ۱۹۷۰ - حادث شده بیشتر مربوط به کشورهای در حال توسعه میباشد در کشورهای پیشرفته از نظر جمعیت افزایش زیادی مشاهده نمیشود کشورهای در حال توسعه مسئول افزایش ۱۰۶۳ - میلیون از ۱۳۴۷ میلیون جمعیت اضافی جهان بین سالهای

۱۹۳۸ تا ۱۹۷۰ میباشد این امر مخصوصاً با توجه باینکه در اینگونه کشورها —

شرایط اقتصادی و اجتماعی رضایت بخش نیست مسلماً تا مین احتیاجات ضروری از لحاظ بهداشت، غذا، لباس، مسکن، فرهنگ و بطور کلی بهبود وضع زندگی با چنین شرایطی مقدور نخواهد بود^۱

میزان موالید در کشورهای در حال توسعه بطور کلی بسیار بالاست یعنی بطور —

متوسط ۴۱ تا ۴۲ در هزار در سال ۱۹۶۰ بهمان میزان یعنی ۴۰ تا ۴۵ در هزار در سال ۱۹۶۵ بوده است در حالیکه میزان موالید در کشورهای پیشرفته بین سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۶۵ بیشتر کاهش یافته یعنی از ۲۱ به ۱۸ در هزار رسیده است

میزان مرگ و میر در کشورهای در حال توسعه از ۲۰ تا ۲۲ در هزار در سال ۱۹۶۰

به ۱۶ تا ۱۷ در هزار در سال ۱۹۶۵ کاهش یافته و در کشورهای پیشرفته تقریباً^۲ به میزان ۹ در هزار ثابت مانده است نرخ افزایش جمعیت در کشورهای در حال

توسعه در سال ۱۹۶۵ به ۲۴ در هزار افزایش یافت در حالیکه این رقم در —

۱۹۶۰ تقریباً^۳ ۲۲ در هزار بوده است در کشورهای توسعه یافته این رقم کاهش

یافته یعنی از ۱۲ در هزار در سال ۱۹۶۰ به ۹ در هزار در ۱۹۶۵ رسیده است

پایان نامه اورانوس فسائی نژاد . تحقیقی پیرامون مراکز بهداشت و تناسلیم خانواده

در بررسی دقیق که در سیر جمعیت بعضی از کشورهای اروپایی بعمل

آمده است میتوان چهار مرحله را مشخص کرد .

مرحله اول - در قرن هفدهم میزان موالید و مرگ و میر هر دو بالا و تفاوت آن یعنی رشد جمعیت آهسته بوده و این مرحله ایست که هنوز بعضی از کشورهای آمریکایی

که از رشد اقتصادی سریع و درمان و بهداشت محرومند میگذرانند .

مرحله دوم - در اواخر قرن هیجدهم همچنین در قرن نوزدهم در کشورهای اروپایی میزان مرگ و میر رو به کاهش گذارده ولی میزان موالید در همان سطح باقی ماند روی همین اصل در این کشورها جمعیت تدریجاً رو بفزونی گذاشت و اغلب کشورهای آسیایی و امریکای جنوبی این مرحله را میگذرانند .

مرحله سوم - در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم کاهش میزان موالید و میزان مرگ و میر در کشورهای اروپای غربی آغاز گردیده این مرحله ایست که امروزه بعضی کشورهای آسیایی در حال پیشرفت میگذرانند .

مرحله چهارم - مرحله ای است که فعلاً " بعضی از کشورهای توسعه یافته غربی میگذرانند یعنی ثابت ماندن میزان مرگ و میر (در حدود ۰.۱۰ در هزار) و میزان موالید (در حدود ۲.۰ در هزار) و افزایش تدریجی و بسیار آهسته جمعیت در حدود ۰.۰۱ در هزار .

از سخنرانی آقای دکتر سرداری سرپرست بهداشت ؟ تنظیم خانواده در سمینار مشترک

۱۳۴۸

وزارت بهداشت و سازمان بهداشت جهانی در باره برنامه بهداشت و تنظیم خانواده در ایران سال

از آغاز قرن نوزدهم اروپایی غربی با وضع جدید روبرو شد. رشد اقتصادی
 کندی که قبل از آن وجود داشته به ترقی شگفت‌انگیز و سریع تولید تبدیل شد
 میزان تولید علیرغم ازدیاد جمعیت روبه افزایش رفت و نتیجه آن ترقی سطح زندگی
 مردم بود. ترقی سطح زندگی با ارتقاء سطح معلومات و فهم عمومی موجب
 کاهش جمعیت از طریق کنترل موالید بطور خود بخود و با طلبانه از طرف مردم
 ممالک اروپایی بود برخی از دلایل کاهش موالید و تناسل در کشورهای اروپایی
 بشرح زیر است.

- ۱- کاهش مرگ و میر در نتیجه زنده ماندن تعداد زیاد تر اطفال و احساس احتیاج
 کمتر به تولد فرزند دیگر از طرف والدین.
- ۲- بالا رفتن هزینه اداره و پرورش طفل از یک طرف و ازین رفتن فایده اقتصاد ی
 فرزند در جوامع صنعتی شهری در جوامع روستایی اطفال در سنین پائین بتولید
 اقتصادی خانواده کمک میکنند. از طرف دیگر فرزند منبعی برای کمک و حمایت
 والدین در زمان پیری آنان بشمار میرود. اما در جوامع شهری اطفال کمتر کمک
 میکنند و بیشتر احتیاج به هزینه دارند. خصوصاً "با توسعه آموزش عمومی ابتدائی
 و ممنوعیت کار برای اطفال که هر دو از خصوصیات جوامع صنعتی بشمار میرود این موضوع
 بیشتر صادق است.

۳- ارتقاء موقعیت و مقام زن رسوخ تعلیم تربیت و آموزش در بین زنان بدست آوردن -
 حق رأی اشتغال زنان و توسعه فعالیت آنها در شئون اجتماعی همه موجب ارتقاء شأن

مقام اجتماعی زن گردیده است. از آنجا که تغذیه فرزند و مراقبت از او بدو ش
 زن است تغییر در موقعیت و ارتقا^{۱۰} شأن اجتماعی موجب شد که کنترل موالید
 در این کشورها با پذیرش زنان مواجه شده و از میزان تولد و تناسل کاسته شده
 اما این پذیرش در روستا بعلمت مسائل فرهنگی و اجتماعی چندان پیشرفتی ننموده است
 در بسیاری از کشورها علت عمده^{۱۱} افزایش جمعیت را میتوان رشد اقتصادی و در نتیجه
 افزایش درآمد سرانه کاهش میزان مرگ و میر کودکان و پایین ماندن سطح فکری
 جامعه و عدم آگاهی آن جامعه بعواقب نامطلوب بزرگ بودن ابعاد خانواده که
 بیشتر در روستاها متداول است و در نتیجه عدم توجه به تنظیم موالید دانست. در حالیکه
 در کشورهای رشد یافته پایه پای رشد اقتصادی و ظهور صنایع و تکنولوژی جدید
 در طول زمان کافی آداب و رسوم باروری نیز تغییر مییابد.